

O istaknutoj pomorskoj obitelji Orhanović

Josip Luetić

Orhanovići, zaselak na poluotoku Pelješcu u Rčanskoj župi, pripada selu Oskorušno. Zaselak je nazvan po istoimenj porodici, oko sredine 19. st.; danas ih u mjestu ima pet, jedna je prešla u Oskorušno, jedna u Podobučje, dvije su u Tivtu, jedna u čilenskom Santiagu. Orhanovići su u prošlosti i u novije doba bili pomorci a živjeli su i od zemljoradnje, stočarstva i ribanja prema boljej ili lošijoj rentabilnosti jedne od ovih privrednih grana.

Orhanovići se prvi put spominju u Cavtatu 1545. g. U drugoj polovini 16. st. u Cavtatu je uz brata Krista živio Marin Ivanov, oba pomorci. Marin kao kapetan i pilot i sa svoje fizičke snage pomorac od ugleda među senjskim Uskocima, u dobrim odnosima i s Đurom Daničićem. Imanja Orhanovića na Ratu nikad nisu bila napadnuta ni opljačkana od Uskoka, glavne su im zgrade bile utvrđene, naoružane i branjene i vatrenim oružjem. Marin je radi otkupa zarobljenih uglednih Turaka albana naca pošao i u Senj gdje je svoju misiju uspješno svršio. S njim su cavtatski Orhanovići izumrli, njegov sin se preselio na Pelješac.

U 17. st. radi poslovne konjunktуре, dva su se Orhanovića stalno naselila na Lopudu. Stariji od njih, Matija, brodovlasnik i pomorski kapetan oženio se posljednjom ženskom iz kuće lopudskih Balšića. Njegov mladi rođak Petar, također kapetan i brodovlasnik, imao je sreću da se u toku kraćeg vremena obogati. Umrlo je mlad u Mlecima. Kći mu i sin umrli su rano a s njima je i ova grana lopudskih Orhanovića izumrla. Petar je svom rođaku fra Augustinu kao znatne novčane priloge za gradnju crkve i manastira u Kuni na Ratu i istim ustanovama ostavio novčanih depozita u mletačkoj državnoj banci.

Augustin (1667—1722.) sin kapetana Marka, glavni je osnivač crkve i manastira u Kuni, velikog građevnog objekta za ono vrijeme a i danas imponira svojim dimenzijama.

Kapetani Marko i Matija bili su braća, njihov brat Luka živio je kao svjetovni svećenik u Dubrovniku preživjevši veliku trešnju. Porodica mu je pod Minčetom bila kupila kuću koju je on testamentom ostavio jezuitima u Gradu.

Na Ratu (poluotok Pelješac) su stalno živjela još dva njihova brata. Jedan od njih, sa znanjem dubrovačkih vlasti, bio je 1684. god. angažovan kao kućni liferant kod Aleksandra Farneskog, princa od Parme, generala mletačke pješadije za vrijeme mletačkih operacija protiv Turaka na području Donje Neretve. (Godine 1685. Mlečani su zauzeli Norinsku kulu).

U početku 19. st. Orhanovići su ekonomski napredovali: vlasnici su manjih brodova a u dugoj plovidbi učestvovali su u svim pomorskim zvanjima počevši od maloga do kapetana, pa su u svojim opasnim poduhvatima imali znatan broj i tragičnih žrtava.

O snazi Luke Orhanovića kruže i dandanas legende, a ubio ga je kod zapadne afričke obale na brodu engleski kapetan protiv koga se posada bila pobunila, a Luka ga sam branio i polovinu mornara bio pobio. Kapetan ga je metkom u leđa iz pištolja likvidirao da ne bi ostao sasvim bez ljudi, te brod i sebe izgubio. Kada su Arnauti jednu trabakulu Orhanovića opljačkali i spalili onda su Luku, petnaestogodišnjeg dječaka, zarobili i odveli u Janjinu gdje je, budući kršno momče, služio kao kavaz kod paše. Poslije godine dana Luka je pobjegao i pješke stigao u Dubrovnik. Džeferdar koji je tom prilikom iz Albanije bio sa

sobom ponio do nedavno se čuvao. Lukin mladi brat Marko, »mladić atletske tjelesne građe«, otrovan je u ruskoj bolnici u Kerču. O Nikolu Orhanovića zvanog »Coro« po tome što je u jednoj tuči izgubio oko, čuvenog boksera, otimali su se engleski kapetani. Kad nije bio ukrcan, u svim engleskim lukama imao je badava stan i hranu (a direkcija Pelješkog pomorskog društva svojim komandantima je u povjerenju izdala naredbu da Nikolu nikako ne smiju ukrcati na svoj brod). Englezi su ga zvali »mornar plemić«, umro je u bolnici u Londonu vrativši se iz Indije gdje se razbolio od neke tropske bolesti. Braća njegova su htjela da ga školuju da bude kapetan no on za teoriju i knjigu nije imao smisla, a njegov rođak Ivan u koga je vas rod polagao nade kao u budućeg pomorskog oficira od talenta, a bio se i teoretski obučio i spremio, utopio se u oluji u Atlantskom okeanu. Utopio se i Nikola Petrov: njegov brat Antun bestraga se izgubio u engleskoj ratnoj mornarici; Stjepan Baldov oženio se Indijankom u Južnoj Americi i nestao među ondašnjim urođenicima; Miho Baldov, proskribovan kao kavgadžija, poput Nikole Cora, od Pelješkog pomorskog društva, stalno je plovio s Englezima, postavljajući i kabele po Atlantiku...

U I. svjetskom ratu dva starca brata, Antun i Miho, utopila su se u oluji u Neretvanskom kanalu po povratku kući s ribanja. Zapadna saveznička propaganda u štampi je prikazala njihovu pogibiju kao da su oni nastradali zato što su od gladi bili prisiljeni da i pod cijenu života dođu do hrane. Mada je onda, septembar 1917. god., nestašica kruha u Austriji bivala sve teža, oni su onda imali dovoljno kruha i druge hrane. Izgubili su se jer su bili nemoćni, jednom bratu je bilo preko osamdeset, mlađem preko sedamdeset godina, a bili su iznenađeni nezapamćenom olujom s jugoistoka. Iako najvjestiji mornari u okolici nastradali su i zbog svoje pretjerano razvijene ribarske strasti. (Barka im se na moru našla s potpunom i po zanatu uređenom opremom).

Stjepan Markov Orhanović, po svršetku I. svjetskog rata, bio je aklamacijom izabran za predsjednika općinskog Narodnog vijeća.

U II. svjetskom ratu i od neposrednih ratnih posljedica Orhanovići su podnijeli jedanaest žrtava u krvi, devet muškaraca i dvije ženske. Jedno žensko dijete umrlo je u Egiptu, jedna starica u Italiji, obe u izbjeglištvu; Antun Nikolin, pri povlačenju u Crnu Goru marta 1943. god. poginuo je na Veležu kod Nevesinja u borbi s četnicima; Miloš Stjepanov poginuo je u Drvaru 25. maja 1944. god. prvog dana njemačkog napada — zračnog desanta, štiteći glavni štab NOVJ i vrhovnog zapovjednika Maršala Tita; Ivo Matijev, oficir strojar ratne mornarice, obješen je od fašista u Zagrebu januara 1945. god. ostavivši za sobom nezbri nutu ženu i sina; Milenko Baldov, slično kao i djed njegov Antun iz I. svjetskog rata podstaknut svojim opasnim lovačkim nagonima, ubijen je od bombe; Stjepan Antunov izvršio je samoubistvo, itd. Orhanovići su u posljednjem ratu imali i znatne materijalne štete u popaljenim i porušenim zgradama od Talijana i Nijemaca, a i domaći saboteri NOB raznijeli su iz njihovih napuštenih domova dosta stvari od vrijednosti.

Neprekidno i žilavo vjekovima se probijajući kroz ljudske udese sa geografskih i historijskih vjetrometina a stalno dajući žrtve mladosti, snage i života Orhanovići (kao i mnoge porodice po Pelješcu) predstavljaju tipičan primjer pregalaštva i stremljenja do tih zavjetrina, mirnih sidrišta i sigurnih luka.

Selo Oskorušno mora da je od davnina bilo krajišnička ili stražarska kolonija. Više no u ma kom drugom mjestu Rčanske župe ondje postoje prezimena izvedena od naziva morske i kopnene faune što su kao jezični simboli označavali profesije, pomorske, ribarske, kurirske, stražarske, signalističke službe njihovih nosilaca. Takva još u suvremenoj stvarnosti ili sjećanju sačuvana prezimena, osim Orhanovića, jesu: Cibilić, odnosno Cibalić, Soko, Kudreš, Orebica, Orebičić, Grlica, Kobović, odnosno Kobojević, Rak, ČabERICA. U pravcu prostiranja istok-zapad na jednom kraju sela bili su Orhanovići, na drugom, zapadnom, Cibalići, prezime takođe izvedeno od naziva za ribu koje i u poslavenjenom obliku dovoljno rječito govori za svoje makedonsko-ilirsko porijeklo.

Starosjedilačke porodice i danas još su kostur oko koga su se, s obnavljanjem i dopunjavanjem stanovništva, taložili slojevi novih pridošlica.

Donji statistički podaci o kolebljivosti brojnog stanja stanovništva za posljednjih trista godina interesantni su i kao zagonetni ili bar kao teže objašnjivi demografski problemi.

U selu Oskorušnu bilo je:

1674. godine	muških 103	ženskih 156	svega 259
1833. godine	muških 188	ženskih 233	svega 421
1957. godine	muških 128	ženskih 131	svega 259

Orhanovića bilo je:

1674. godine	3 porodice	muških 15	ženskih 12	svega 27
1833. godine	1 porodica	muških 18	ženskih 15	svega 33
1957. godine	10 porodica	muških 21	ženskih 19	svega 40

Izvori:

Spomen knjiga »Dubrovačko pomorstvo« — Dubrovnik 1952.

Ostaci porodičnog arhiva Orhanovića.

Arhiv Pelješkog pomorskog društva.

Knjiga prihoda manastira u Kuni od 1704-05. i dalje...

Nekrolozi Malobračana u franjevačkom manastiru u Dubrovniku.

Martimonia 1667—1715. f. 13, lopudske župe.

Dubrovački državni arhiv:

Citirana mjesta odnose se redom na lica ili događaje iz teksta.

Debita not. 83, f. 260 — Div. canc. 139, f. 5/6 — Div. canc. 150, f. 12 straga — Div. canc. 154, f. 111, 112, 116 — Div. canc. 142, f. 21 . . . 29 — Div. canc. 155, f. 149 — Div. canc. 156, f. 9/10 — Div. canc. 149, f. 23 — Armenta sv. 30, DDA — Div. de for. 133, f. 266 — Testamenta 72, f. 162/3 — Div. de for. 146, f. 188/190 — Div. de for. 119, f. 105, 106, 109, 113/115, 246, 278 — Pisma Gjiva Serafina Bone iz Mletaka, No 2111, 1694—1697 — Div. not. 142, f. 1 straga — Div. canc. 219, f. 130 — Conc. Min. 90, f. 222 — Testam. 78, f. 128 — Cons. Rog. 127, f. 175, 212, 213 — Testam. 70, f. 165 — Prepiska 17, 2128 — Prep. XVII 75, 2130 — Div. not. 142, f. 267, 269 — Venditiones iz 1771/1772, f. 85, Idem iz 1809, f. 75. Popis puč. F. XIII—XVII — 1673/4 — No 1809.

Prema sastavu prof. S. Orhanovića.